

Звіт про результати науково-дослідної роботи на історичному факультеті ХНУ імені В. Н. Каразіна за 2009 р.

Куліков В. О., Миколенко Д. В.

2009 рік, як і попередні роки, був досить результативним для історичного факультету. Про це свідчать не тільки формальні показники наукової діяльності, але й результати рейтингу кафедр університету. Факультет в цілому та окремі наші кафедри в 2009 р. зайняли високий рейтинг серед кафедр гуманітарного профілю університету (всього – 49 кафедр): кафедра історіографії, джерелознавства та археології – перше місце, кафедра історії стародавнього світу та середніх віків – друге місце; кафедра історії України – шосте місце; кафедра нової та новітньої історії – восьме місце; кафедра історії Росії – сімнадцяте місце

Це пояснюються, передусім, високим кадровим потенціалом факультету. Наш факультет на 100 % складається із співробітників, які мають вчені ступені й звання. За цим показником історичний, разом з радіофізичним факультетом, посідає перше місце в університеті. При цьому відсоток докторів наук серед викладачів становить 35 %. Це третє місце після радіофізичного (50 %) та факультету комп'ютерних наук (46 %).

Кількісні показники наукової на навчально-методичної діяльності за 2009 р. виглядають наступним чином: було видано 2 «Вісника»; 13 монографій, довідників та брошур; 6 збірників наукових праць; 167 статей; 50 тез доповідей; проведено 8 конференцій та 15 виставок.

Крім публікацій власних робіт, співробітники факультету брали активну участь у редагуванні різних видань, виступали титульними рецензентами, опонентами при захистах кандидатських і докторських дисертацій.

В 2009 р. співробітники факультету (враховуючи роботи аспірантів) опублікували наукової та навчально-методичної продукції загальним обсягом 236 умов. друк. арк. Серед абсолютних лідерів – кафедра історіографії, джерелознавства та археології (77,7 друк. арк.).

Щодо внеску окремих викладачів, то серед лідерів минулого року за обсягом друкованої продукції такі викладачі, як проф. Каплін О. Д., проф. Духопельников В. М., доц. Журавльов Д. В., проф. Сорочан С. Б., доц. Литовченко С. Д.

В минулому році було проведено вісім конференцій, семінарів, та круглих столів. Зокрема, польовий семінар «Археологія римського часу та епохи Великого переселення народів Центральної та Східної

Європи», присвячений 10-річчю Германо-Слов'янської археологічної експедиції; міжнародний симпозіум «Харківський університет і серби», що проводився разом із Центром болгаристики та балканських досліджень ім. М. Дринова; міжнародний науковий семінар «Інформаційні технології в історичній освіті» (разом з Міжнародною асоціацією «Історія та комп'ютер») та ін.

В минулому році наші співробітники взяли участь у роботі 137 конференцій, більшість з яких мала міжнародний статус. Географія – це Російська Федерація, Болгарія, Молдова, Польща, Туреччина, ФРН. Найбільшу активність демонстрували проф. Куделко С. М. (13 конференцій), проф. Духопельников В. М. (7 конференцій), проф. Каплін О. Д. (7 конференцій).

Серед Спеціалізованих рад університету наша рада посідає одне з перших місць в університеті за кількістю захистів. В 2009 р. в Спецраді були успішно захищені 13 кандидатських дисертацій (7 – за спеціальністю «історія України», 6 – «Всесвітня історія»). Жодної дисертації ВАК України відхилено не було.

Всі випускники денного відділення аспірантури 2009 року успішно завершили навчання. В цьому ж році відбулось кілька захистів аспірантів попередніх років випуску: аспірантка кафедри стародавнього світу та середніх віків О. В. Латишева захистила кандидатську дисертацію на тему «Християнська церква та релігійне життя у візантійському Херсоні (VI–X ст.)»; аспірантка кафедри історії України Г. В. Калініченко захистила кандидатську дисертацію на тему «Земельна громада на Харківщині (1917–1930 рр.)»; аспірант кафедри нової та новітньої історії Г. В. Штан захистив кандидатську дисертацію на тему «Польський національний рух у Російській імперії (1905–1914 рр.)»; аспірантка кафедри нової та новітньої історії Ю. А. Дем'ячук захистила кандидатську дисертацію на тему «Білорусько-російські стосунки (1991–2000 рр.)», аспірантка тієї ж кафедри О. А. Шаповалова на тему «Російсько-японські відносини (2000–2008 рр.)».

Як і в минулі роки, на історичному факультеті були проведені масштабні археологічні розкопки й розвідки (у Харківській, Полтавській області та у Криму). Виставка частини знахідок 2009 р. була організована під час проведення наукової конференції-презентації Харківського історико-археологічного товариства «Проблеми дослідження і охорони культурно-історичної спадщини України. Результати польових досліджень 2009 року» в грудні минулого року. Завдяки підтримці Фонду О. Б. Фельдмана суттєво покращилася матеріально-технічна база археологічних експедицій. На сьогодні стратегічним завданням є створення постійних баз експедицій (на зразок бази Германо-Слов'янської археологічної експедиції), а також облаштування експозиції Музею археології та етнографії Слобідської України.

В 2009 р. міжнародні зв'язки нашого факультету набули подальшого розвитку. Особливо слід відзначити плідну роботу наших двох центрів – Центру болгаристики та балканських досліджень ім. М. Дринова (співробітництво із болгарськими та сербськими колегами) та Лабораторії Герmano-Слов'янської археологічної експедиції (співпраця із німецькими та американськими колегами). Традиційно тісними є наші зв'язки з російськими вченими. В 2009 р. співробітництво у цьому напрямку відбувалось в багатьох формах: проведення спільних заходів (конференцій, семінарів), організація спільних науково-дослідницьких проєктів, проведення Белгородсько-Харківської студентської школи, академічний обмін та ін. В минулому році було підписано договір про співробітництво з РДГУ, згідного якого, зокрема, декілька викладачів факультету отримали можливість в 2010 р. здійснити відрядження терміном 2-3 тижня у Москву для роботи в архівах та бібліотеках.

Як і в попередні роки важливим завданням є пошук внутрішніх і міжнародних грантів. В 2009 році група викладачів факультету (керівник – проф. Посохов С. І.) продовжувала працювати в рамках проєкту Німецького історичного інституту в Москві «Трансфер і адаптація університетської освіти в Росії у другій половині XVIII – першій половині XIX ст.», який фінансується Фондом Герди Хенкель. Також група викладачів факультету продовжила дослідження держбюджетної теми «Університетська наука й освіта в Україні в XIX –XX ст. (на матеріалах Харківського університету)» (науковий керівник – проф. Посохов С. І.).

В 2009 р. наші співробітники перемогли у внутрішньоуніверситетському конкурсі на отримання грантів з Фонду фундаментальних досліджень за темами «Дослідження антропологічного та зоологічного матеріалу з розкопок 2009 року Верхньосалтівського катакомбного могильника» (виконавець – доц. В. В. Скірда та ін.) та «Дослідження золотих ниток археологічного текстилю з розкопок в Україні» (виконавець – Т. М. Крупа).

Плідна наукова робота наших викладачів неодноразово відзначалась нагородами та преміями. За високі показники наукової діяльності було премійовано проф. Духопельникова В. М.; за перше місце в рейтингу «Викладач очима студентів» отримав премію доц. Журавльов.

Крім того, в 2009 р. вперше було проведено конкурс букрідерів. Перше місце посів букрідер «Візантійська держава: вступ до сучасної візантиністики», підготовлений проф. С. Б. Сорочаном та доц. А. М. Домановським. Друге місце – букрідер доцента кафедри історіографії, джерелознавства та археології Ю. В. Буйнова з курсу археології. Переможці конкурсу також отримали премії.

В 2009 р. найбільш резонансними стали два видання, які були підготовлені колективом викладачів факультету – «Афанасій Федорович Луньов. Статті, спогади, матеріали» (С. М. Куделко, О. Г. Павлова та ін. – Харків, 2009) та «Православная энциклопедия

Харьковщины» (О. Д. Каплін, В. В. Петровський та ін. – Харків, 2009).
Автори цих видань були нагороджені грамотами.

В 2009 р. студентська наука на історичному факультеті, як і раніше, розвивалася переважно в рамках Студентського наукового товариства (СНТ), яке об'єднує вісім наукових гуртків: історії України, історії стародавнього світу та середніх віків, історії Росії, археології, історіографії та джерелознавства, історії міжнародних відносин, нової та новітньої історії, університетських історій.

Серед зазначених гуртків в 2009 р. найбільшу активність виявляли студенти гуртка кафедри історії стародавнього світу (керівник – доц. О. А. Ручинська), який за багатьма показниками можна вважати зразковим.

Однією з основних форм організації молодих вчених на факультеті є проведення конференцій, круглих столів та семінарів. Як і в попередні роки ми провели кілька конференцій, які вже стали традиційними. У 62-х «Каразінських читаннях», які стали відомим міжнародним форумом молодих науковців, взяло участь понад двохсот осіб – студентів, аспірантів та молодих вчених науково-освітніх закладів з різних міст України, Республіки Польщі, Російської Федерації. Конференція зібрала представників сорока семи вищих навчальних закладів, наукових та просвітницьких організацій і установ. Вдев'яте були проведені «Кирило-Мефодіївські читання», присвячені Дню слов'янської писемності. На XXVII Краєзнавчій конференції, присвяченій 205-тій річниці Харківського університету було заслухано близько 60-ти доповідей.

Слід згадати і круглі столи, проведені минулого року на нашому факультеті. В рамках засідання студентського наукового гуртка кафедри стародавнього світу та середніх віків, із залученням викладачів та студентів психологічного факультету, відбувся круглий стіл на тему «Ігровий елемент історії та сучасна психологія». Було проведено також круглий стіл: «Голодомор-геноцид 1932–1933 рр.: пам'ять покоління».

Результатом спільних зусиль історичних факультетів Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, Белгородського державного університетів та Харківської обласної станції юних туристів стала міжнародна студентська школа «Історико-культурна спадщина євро регіону «Слобожанщина»». Це була нова для нас форма організації студентської науково-практичної роботи. Можна визнати, що цей досвід виявився вдалим і на 2010 р. заплановано продовження роботи школи, тепер вже на базі Белгородського університету.

Свої наукові роботи студенти мали можливість опублікувати у спеціальних виданнях історичного факультету, а також в інших українських і міжнародних виданнях. В 2009 р. на факультеті вийшло друком чотири збірники наукових праць молодих науковців: тези міжнародної конференції «Каразінські читання»; збірник «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»; науково-популярний

збірник «Харківщина: перші та вперше»; матеріали круглого столу «Голодомор-геноцид 1932–1933 рр.: пам'ять поколінь».

Студентське наукове товариство історичного факультету підтримує активні міжнародні зв'язки. Так, студентка кафедри нової та новітньої історії К. Артамонова у рамках спеціальної освітньої програми відвідала Грецію. Студентки кафедри нової та новітньої історії В. Свириденко та аспірантка А. Сайпанова взяли участь у літньому семінарі при Софійському університеті ім. Св. Климента Охридського. Аспірант кафедри історії Росії Іван Посохов за спеціальною програмою навчався в Університеті Майямі (США), а студентка кафедри нової та новітньої історії Олена Біла у Німеччині й т.п.

Минулий рік виявився «врожайним» на перемоги у різних наукових конкурсах молодих вчених. Так, наші студенти О. Моргун та І. Черепов зайняли перше командне місце у другому турі Всеукраїнської студентської олімпіади з історії, К. Шишко посіла друге місце на Всеукраїнському конкурсі на здобуття премії ім. Ковальських у галузі українознавства; на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт з історії на секції «Історія України» перше місце посіли П. Єремєєв та К. Шишко (Єремєєва), а на секції «історіографія» друге місце отримала А. Новікова.

Таким чином, можна констатувати, що наукова робота на історичному факультеті в 2009 р. здійснювалася досить успішно, про що свідчать високі показники наукової діяльності співробітників, аспірантів та студентів факультету.